

posljedica lošega govora) jer kaže da onaj čiji govor nema reda, ljepote i sadržaja ne govori, nego bjesni i urliče, kao žene koje se svađaju (str. 422). Iako se u izlaganju ljudi razlikuju, općenito je dobro ako je glas zdrav, dakle, ako nije promukao, hrapav, pretjerano glasan, grub, nezvučan, prekrupan ili, suprotno tomu, pretanak, ako nije prigušen, tj. šuman, bolan, slab, nježan ili pak ženskast.

Dobro je izlaganje za njega ono u kojem je glas pun, elastičan, čvrst, umilan (op. a. danas bismo rekli uljudben), istrajan, zvučan, čist, prodoran (probojan), zatim, gibak (da ima sve potrebne pregibe i modulacije, da kao savršen instrument bude opskrbljen svim registrima), a uz to je i izdržljivoga daha (v. na str. 460).

Predlaže raznolike pripremne vježbe za stjecanje govorničke kondicije, od učenja napamet raznovrsnih tekstova (koje nužno treba vježbati kroz mijene glasa u različitim izvedbama), od vike i svađe do razgovora jer govornik mora biti spreman na sve. Glas treba štedjeti u prelazno doba (op. a. misli na mutaciju), jer je po njemu u to vrijeme glas slab, a redovito se posvetiti govornim vježbama kad je glas već očvrstnuo, osnažio i to u govornim vježbama uobičajenim u sudskom poslu. Kvintilijan ne zaboravlja ni okogovorne uvjete, pa kaže da govornički stil treba prilagoditi publici, klijentima, vrsti suda, vrsti skupa, procesa, parnice. Govor i glas ovise o skupu, o tome govori li se pred jednim sudcem, pred ozbiljnim skupom senatora ili pred kolebljivom masom, i, nadalje, da treba uzeti u obzir i naobrazbu publike, obraćamo li se obrazovanom sudcu, vojniku, seljaku.

Nadalje, važna je i njegova zamjedba da treba težiti elegantnom glasu, a njega u prvom redu, određuje dobro postavljenim.

I.3. Kratak osvrt na značenje retorike u Srednjem vijeku i Renesansi

Nakon Cicerona i Kvintilijana, retorika u potpunosti ne gubi žižak zahvaljujući prije svega promišljanjima Sv. Augustina (4. do 5. st. p. n. e.) i svećenika u kršćanstvu srednjovjekovlja, a u Renesansi je prošla razdoblja uzdizanja i osporavanja. U Srednjem vijeku retorika doživljava razvoj kao akademska disciplina. Proučava se iz dvije šire perspektive, koje se odnose na transmisiju i recepciju starijih antičkih izvora (od Aristotelove *Retorike* i više prema tekstovima *Organona*, na djela Cicerona i Kvintilijana), te na usustavljanje glavnih retoričkih vrsta, između ostalog i propovijedanja. Recepcija neprekinute tradicije proučavanja Ciceronovih retoričkih raspravljanja i postavki nastavlja se preko Horacijevog djela *Ars poetica* (Copland, 2001). Za vrijeme Renesanse u europskim zemljama, klasična je retorika imala utjecaj na cjelovit društveni razvoj, na razvoj različitih umijeća i

znanosti. Kao i u svakom snažnom utjecaju, tako je i značenje rimske retorike prošlo kroz faze imitacija i uvođenja ciceronizma, kao i faze osporavanja, anticiceronizma, pa do određenog manirizma. Renesansa je unaprijedila retoriku i dala značajan zamah razvoju retorike znanosti. Početkom 15. st. retorika je imala povlašten status među znanostima. U enciklopedijskom djelu *Margarita philosophica* iz 1507. prikazuje se kao kraljica na tronu okružena antičkim autoritetima Aristotelom, Senekom, pjesnikom Vergilijem, autoritetom prava Justinijanom (Plett, 2001). U humanizmu je izjednačena vrijednost i značenje retorike s kulturom, retorika presudno utječe na sustav obrazovanja, koji se iz Italije proširio na sva područja Europe, pa i dalje, preko kolonija. Za vrijeme Reformacije i Protureformacije, retorika doživljava i svojevrsno preoblikovanje, a značajni su Luther i Melanchton. Melanchton, kao profesor, podržava Ciceronovu shemu od pet glavnih faza koje mora poznavati vrstan govornik, a to su *inventio* (nalaženje građe), *dispositio* (raspored građe), *elocutio* (jezično oblikovanje), *memoria* (zapamćivanje) i *actio* (izvedba). U to su doba važne protestantske teorije propovijedanja, jezuitski utjecaj na podučavanje, ali i razvoj hermeneutike. Renesansno razdoblje 15. i 16. st. važno je za akademski razvoj retorike preko latinskih prijevoda grčke retorike (Aristotelova *Retorika* i *Poetika* i Demostenova ostavština) i izravno preko rimskih retoričara. Takav sveobuhvatan razvoj omogućit će kasnije razdvajanje širokoga raspona persuazivnih djelatnosti, u teorijskom i praktičnom smislu, u 17. i 18. st. U 17. st., u akademskom proučavanju prisutan je već velik broj prijevoda djela o govorništvu, a u 18. st., u razdobljima praska *Sturm und Dranga* i Romantizma, ipak će se osjetiti pad zanimanja za retoriku. Dakako, ne treba zaboraviti da je za suvremenu fonetiku (u dijelu koji se bavi kulturom, njegovom glasom i izvedbom), iznimno važan razvoj fonetske znanosti u 18. st. u Engleskoj i Škotskoj, koji preko Bacona (Edinburgh) utječe i na razvoj američke fonetike u 19. st. Utjecaj teorije retorike iz potonjih razdoblja, bit će u 20. st. presudan za razvoj lingvistike, na teoretičare stila, semiotike, povjesničare književnosti.

I.4. Suvremena njega glasa

Prijelaz iz antičkoga doba razvijene grčke kulture glasa, koja se u području metodike govorništvu i teorijskih promišljanja o glasovoj kvaliteti i kakvoći izvedbe produbljuje u opisanim djelima rimskih velikana Cicerona i Kvintilijana, preko njihovog utjecaja na razvoj fonetike kao zasebne discipline u 18. i 19. st., pogotovo na tlu Velike Britanije, na suvremenu njegu glasa čini se naravnim pogotovo u metodičkom području impostacije glasa, ispravljanju glasove kvalitete i dikcije, koji su danas u fonetici znanstveno uspostavljeni.